

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНОГО ЕЛЕКТРОННОГО СЕРЕДОВИЩА»

Пленарне засідання конференції

4–6 жовтня 2011 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України, Інформаційно-бібліотечною радою НАН України, Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук провела міжнародну наукову конференцію «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища».

У роботі форуму взяли участь понад 400 наукових працівників, інженерних співробітників і практиків бібліотечно-інформаційної сфери, архівної та музейної справи, викладачів вишів, фахівців академічних установ, спеціалістів комерційних організацій України, Росії, Білорусі, Киргизії, Польщі. Для оприлюднення було заявлено понад 270 доповідей, презентацій, виступів, повідомлень.

Голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського академік НАН України **О. С. Онищенко**, відкриваючи конференцію, привітав присутніх і наголосив, що вона присвячується актуальним проблемам бібліотечної діяльності. Він нагадав, що у цьому році відзначається 100-річчя від дня утворення Інформаційно-бібліотечної ради Російської (Петербурзької) АН, яку свого часу очолював засновник НБУВ – В. І. Вернадський. Було відзначено, що Рада за роки своєї плідної роботи створила надійну систему бібліотечно-інформаційного забезпечення науки, освіти і культури.

У своєму виступі О. С. Онищенко наголосив, що гарні перспективи нашої діяльності, її результативність великою мірою залежатимуть від того, як активно, успішно ми формуватимемо нове (електронне) середовище бібліотечного життя. Бібліотечне середовище сьогодні визначають такі його складники – ресурс, мережі, сервіс, кадри.

Як відомо, традиційний ресурс становлять рукописи, друковані видання, кіно-фото-фоно матеріали. Новий ресурс – це електронний формат інформаційних здобутків. Він нині динамічно розвивається, урізноманітнюється і, звичайно ж, породжує низку гострих проблем, зокрема, що стосується оптимізації, гармонізації з традиційним ресурсом. О. С. Онищенко зауважив, що дехто з фахівців досить односторонньо підходить до електронного ресурсу, робить наголос лише на оцифруванні друкованих і рукописних документів – цінних, раритетних, унікальних, забуваючи при цьому про інший важливий компонент, який потребує постійного пошуку, накопичення, опрацювання і представлення користувачам, якого немає і не буде в друкованій

формі, який досить часто швидко зникає – це електронний ресурс. Останній і є сьогодні нашою базою, основою, нашим майбутнім. Тому ми маємо його ретельно збирати, систематизувати і зберігати. Адже якщо ми не зможемо його відшукати, сформувати і зберегти, то цілі пласти, масиви важливої наукової, соціально-культурної інформації безслідно зникнуть.

Мережі – Інтернет-сервіс, всі інші сервіси – це також середовище, яке постійно розширюється, посилює свої позиції і відіграє в житті суспільства дедалі помітнішу роль. На жаль, ми ще не приділяємо достатньої уваги корпоративній взаємодії – як внутрішньобібліотечній, так і міжбібліотечній. Ми також не завжди у своїй діяльності враховуємо наростаючий вплив таких чинників, як соціальні мережі і соціальні технології. Шостий технологічний уклад, який у найближчі 10 років має бути реалізований у провідних країнах світу, поєднує не лише природничо-наукові, техніко-створюючі, а й соціальні технології. І соціальні технології, і інфотехнології, і культурологічні технології вже в недалекому майбутньому заявлять про себе у повний голос. За деякими прогнозами, психотехніка, соціотехніка вже в середині цього століття займуть панівне становище в управлінні суспільними процесами, а інфопроекти, інфотехнології і бібліотеки можуть і повинні зайняти провідне місце. Ведучи мову про сервіс, потрібно також уважно ставитися до участі у блогах, до наповнення блогосфери, і, насамперед, наповнення науковим, соціально значущим, у т. ч. бібліотечним, змістом. З огляду на дедалі зростаючий обмін інформацією між бібліотеками – це дуже перспективний напрям діяльності і нам потрібно якнайшвидше освоїти цю нову сферу.

І нарешті, про кадри. За нинішньої ситуації істотно підвищуються, висуваються нові вимоги до бібліотечних працівників. Традиційний, так званий книжковий, підхід до кадрового ресурсу вже не спрацьовує, не дає належного результату. Співробітники галузі мають активно освоювати технологічну сферу: і соціальні технології, і інфотехнології, тобто все, що стосується інформації – її створення, збирання, оброблення та введення в користувацьке коло. І тут, в першу чергу, слід звернутися до старшого покоління, яке становить значний відсоток наших трудових колективів: негайно сідайте за комп'ютер, досконало вивчайте сучасну техніку, освоюйте увесь технологічний, інформаційний спектр діяльності, інакше бібліотеки не магимуть свого майбутнього.

Основна теза, яку ми маємо засвоїти, наголосив на завершення О. С. Онищенко, – це гармонізація, оптимізація традиційних і сучасних електронних ресурсів. Адже бібліотеки, інформаційні служби відігравали і відіграватимуть провідну роль у забезпеченні історико-культурного співробітництва не тільки між окремими індивідуумами, професійними спільнотами, а й цілими народами, країнами.

Заступник голови Інформаційно-бібліотечної ради РАН, директор Бібліотеки РАН, д-р пед. наук, професор **В. П. Леонов** присвятив свій виступ новому етапу розвитку бібліографії – технобібліографії. Беручи до уваги прогнози футурологів, що вже через 15 років традиційна книга повинна повністю зникнути з обігу, доповідач зупинився на питанні майбутньої долі книги, бібліотеки, бібліографії. Відповіді тут може бути дві: або книга і бібліографія залишаться носіями інформації, призначеними для читання, а бібліотеки – місцем їх зберігання і надання в суспільне користування, або виникне щось інше, схоже. Книга і бібліографія упродовж багатьох століть вже зарекомендували себе, і не зрозуміло, що може бути краще за них для виконання притаманних лише їм функцій. Використовуючи знання про досягнення комп'ютерних технологій і моделювання, вчений спробував пояснити суть того, що відбувається в бібліотечно-бібліографічній та видавничій сферах і спроектувати можливий їхній розвиток.

Ще у 2005 р. у своїй монографії «Библиография как профессия» В. П. Леонов спробував описати майбутнє бібліографії як перехід від «що-бібліографії» (опис її структури) до «як-бібліографії» (опис процесів), і далі – як створення «чому-бібліографії» (пояснення явищ, які відбуваються). Проте, у сучасному бібліографознавстві ці авторські роздуми не знайшли підтримки і залишилися своєрідним бібліографічним маніфестом. Цілковито природно, відзначив доповідач, що бібліографія в сучасній науці забезпечує тісну взаємодію цілої низки найрізноманітніших дисциплін. І що характерно, ці взаємодії здатні вивести бібліографію на нові методи вивчення. Сьогодні нові технології займають завчасно визначені «чарунки», тобто вони створюються на замовлення, оскільки на них уже є попит. Так виникає технобібліографія – сполучення бібліографії і технологій, в яких одне невід'ємне від іншого. Хоча між ними існують і суперечності – з одного боку, бібліографія виступає генератором нових технологій, а з іншого – попит на бібліографію породжує однотипні послуги, в результаті чого потенціал бібліографії використовується неповністю. Технобібліографія надає послуги, орієнтовані на «масовий попит», оскільки без цієї масовості було б неможливо забезпечити її ефективність. У свою чергу, наявність попиту стає потужним стимулом розвитку технобібліографії: спочатку створюється технологія, а потім ведеться пошук можливостей її реалізації. Таким чином, технобібліографія і користувач співіснують в єдиному інформаційному просторі. Фактично, технобібліографія – це певний гібрид, симбіоз бібліографії і технологій у питаннях створення інформаційного знання. Введення «технобібліографії» в науковий обіг можна розглядати як прояв якісних змін у бібліографії. Якщо завданням бібліографії є вивчення природи бібліографічних процесів у суспільстві з метою отримання бібліографічного знання і його надання читачеві в згорнутому вигляді, то технобібліографія визначає найбільш ефективні і економічні шляхи використання цього знання за наявності масового попиту. Бібліографічний аналіз текстів для вирішення завдань інформаційного пошуку починає відігравати роль чин-

ника, який активно впливає на розвиток нових технологій. У даному контексті цінним є вже не результат пошуку як такий, а ті можливості і перетворення, які він може забезпечити за умов застосування нових технологій. Загалом, технобібліографія містить у собі також і психолого-педагогічні, і соціологічні аспекти, які передбачають спільну участь бібліографів і технологів в інформаційному процесі. Завершуючи виступ, В. П. Леонов порівняв технобібліографію з процесом будівництва нових бібліографічних шляхів, які допоможуть поєднати в науковому спілкуванні користувачів з різних куточків нашої планети. Вчений також висловив сподівання на розширення в майбутньому предмета бібліографічних досліджень, а його диференціація має призвести до появи нових напрямів як в бібліографії, так і в технобібліографії.

Заступник голови Інформаційно-бібліотечної ради РАН, директор Бібліотеки з природничих наук РАН, д-р техн. наук, професор **М. Є. Кальонов** у своєму виступі поділився досвідом реалізації проекту електронної бібліотеки «Наукова спадщина Росії» (розпочато у 2007 р.). Наразі його учасниками є 8 установ РАН. Хоча, як зазначив доповідач, вже підписані угоди про співробітництво у рамках цього проекту з усіма російськими галузевими академіями. Основною метою і завданням проекту є збереження наукової спадщини і створення умов для її ефективного освоєння; надання усім бажаючим через Інтернет інформації про російські досягнення у галузі фундаментальної науки, з можливістю ознайомлення з повними текстами найвагоміших робіт російських учених, архівними і музейними матеріалами; забезпечення збереженості оригіналів видань, які мають історичну цінність; інтеграція в російський і світовий науково-освітній простір. Складниками інтегрованого інформаційного ресурсу є фондотримачі ресурсів (бібліотеки, архіви, музеї), типи інформації, які виступають об'єктом збереження (друковані видання, архівні документи, музейні предмети), та види документів, що є доступними для користувачів після оцифрування (електронні копії друкованих і рукописних документів, електронні фотографії музейних експонатів, мультимедійні матеріали). Головними принципами формування електронної бібліотеки обрано децентралізовану підготовку електронних копій з централізованою диспетчеризацією та централізоване зберігання електронних ресурсів і надання до них доступу. Серед її функцій варто, насамперед, виокремити: управління ресурсами (створення нових інформаційних об'єктів і колекцій, внесення їх до електронної бібліотеки, редагування); доступ до ресурсів (навігація по колекціях електронної бібліотеки, введення і оброблення запитів, демонстрація ресурсів); управління метаданими і словниками (створення, підтримка в актуальному стані і розвиток); управління користувачами (реєстрація, облік прав, персональна інформація); системне адміністрування (встановлення, конфігурування системи, необхідні періодичні заходи, відновлення після збоїв, забезпечення збереженості даних); моніторинг електронної бібліотеки (облік і аналіз відвідуваності електронної бібліотеки і її окремих частин різними категоріями користувачів).

У процесі реалізації проекту вдалося досягти таких результатів: розроблено принципи, які дають змогу здійснювати стійку кооперацію організацій-фондотримачів; в організаціях впроваджено технології формування, підтримки і супроводу електронних інформаційних ресурсів; розроблено уніфіковані процедури завантаження електронних

інформаційних ресурсів і доступу до них; створено портал електронна бібліотека «Наукова спадщина Росії». На завершених свого виступу М. Є. Кальонов окреслив перспективи проекту – інтеграція у світовий інформаційний простір (взаємодія з проектом Європіана, а згодом і повноцінна участь у ньому), а також залучення зарубіжних учасників з країн зі значною науковою і культурною російською діаспорою.

Голова ради з книговидання при МААН, генеральний директор Академвидавцентру «Наука» РАН, директор Наукового центру дослідження історії книжкової культури РАН, член-кореспондент РАН **В. І. Васильєв** зачитав привітання учасникам конференції від імені РАН. Ознайомив присутніх з основними тенденціями, які проявляються останнім часом на різних книжкових, наукових та інформаційних заходах. Зокрема, вчений поінформував присутніх про досягнення за першу п'ятирічку роботи Ради з книговидання при МААН – видано 30 монографій, збірників наукових праць, бюлетенів, проведено 10 міжнародних наукових форумів, 5 сесій та 3 конкурси. Виокремив пріоритети роботи Ради – забезпечення єдиного інформаційного простору країн-учасниць МААН, відновлення попередніх обсягів книгообміну між бібліотеками, розширення співпраці на основі нових електронних технологій, координація і розвиток спільних науково-дослідницьких робіт. Також тезисно ознайомив аудиторію з основними висновками нещодавньої конференції «Книжковий бізнес Росії – 2011 рік»: держава не приділяє достатньої уваги книговиданню; відбувається поступове відмирання поліграфії як галузі; спостерігається глобальне падіння інтересу до читання (нині читає в Росії лише третина населення); дедалі популярнішими стають планшетні комп'ютери, електронні книги. Сьогодні в Москві 23 школи використовують ці новітні технології (щоденники, підручники, домашнє завдання – в електронній формі). За останні 4 роки кількість проданих електронних книг (рідерів) збільшилася у 200 разів. Зараз річний обсяг продажів рідерів – близько 600 тис. пристроїв. За оцінками фахівців, через 15 років на ринку буде половина рідерів і половина друкованої продукції. Зберігається інтерес до дитячої і художньої літератури, і разом з тим, різко зменшується читацька аудиторія суспільно-політичної, гуманітарної літератури. Спостерігається також і падіння її тиражів (за 4 роки удвічі). За даними Російської Книжкової палати (1-е півріччя 2011 р.), шоста частина видань – перевидання. Виникли проблеми і з реалізацією концепції переходу (з 2006 р.) російських академічних періодичних видань на розповсюдження в електронній формі. На з'їзді Російського книжкового союзу (2011 р.) відзначалося, що за останні роки, на жаль, не спостерігається дедалі зростаючого попиту на періодику в електронному форматі. В. І. Васильєв також торкнувся питання правового забезпечення російських бібліотек у сучасних «електронних» умовах. Нині вони мають право здійснювати лише одиничне сканування друкованої продукції з метою зберігання і обслуговування електронною копією в читальних залах. На жаль, відзначив доповідач, в РАН продовжує існувати проблема: російські фахівці мають вільний доступ до наукових статей з іноземних БД, а ось до статей установ РАН їм не підступитися. Загальносвітовими стали питання вільного доступу до публікацій, питання авторського права, боротьби видавництва за автора. Незважаючи на всю гостроту проблеми, остаточного її вирішення ще не знайдено. З урахуванням

динамічного розвитку електронних бібліотек, спільноту дедалі більше турбує майбутнє видавців і поліграфістів. На переконання В. І. Васильєва, швидше за все, усі ці професії зберуться, вони співіснуюватимуть, оскільки є види видань, які можуть існувати лише в електронному, або ж лише в друкованому вигляді, а є й такі, що можуть бути представлені в обох форматах.

Заступник директора Наукового центру дослідження історії книжкової культури при Академвидавцентрі «Наука» РАН, канд. філол. наук **М. О. Єрмолаєва** виступила з доповіддю «Біобібліографічна база даних: історія вітчизняної книжкової культури». Книжкова культура, відзначила доповідачка, є міждисциплінарним науковим напрямом, що виник на межі історії, культурології, книгознавства і соціології. На переконання низки дослідників, нині книжкова культура виступає тією об'єднуючою ланкою, яка не лише зберігає інтелектуальні, духовні традиції минулого, й забезпечує їхню адаптацію до сучасного інформаційного простору. Тому подальше її вивчення вимагає максимально повного розкриття інформаційних ресурсів і формування наявної джерельної бази. Одним із шляхів реалізації цього завдання є формування біобібліографічної бази даних «Історія вітчизняної книжкової культури», що розпочалося у 2009 р. Фахівцями була розроблена концепція проекту, обгрунтована його актуальність, визначені цілі, завдання і методи майбутньої роботи. Мета проекту – збирання і узагальнення біографічних відомостей про діячів вітчизняної книжкової культури, надання бібліографічної інформації про їхні праці і літературу про них. Призначення БД – кумуляція відомостей, що містяться в різних джерелах, введення в науковий обіг раніше невідомих архівних матеріалів, формування переліку публікацій з історії вітчизняної книжкової культури. Для того, щоб здійснити обгрунтований вибір персоналії для відображення в БД, учасники проекту розглянули співвідношення таких базових понять, як книга, книжкова справа, книжкова культура, культура людства. Книга оцінювалася як джерело культурного життя, засіб мистецтва, взірць матеріальної культури, надзвичайно важливий складник культури людства. Книжкова справа визначалася як система взаємозв'язків галузей культури і практичної діяльності, котрі пов'язані з виготовленням книги, її розповсюдженням і використанням. Книга, книжкова культура – невід'ємна частина вітчизняної і світової культури, яка розглядається як певний історичний рівень розвитку людини, суспільства. Таким чином, книжкова справа, книжкова культура і наукова дисципліна, яка вивчає їхню історію, теоретико-методологічні аспекти, взаємодіють в єдиному полі форм і функцій культури, утворюють міцні зв'язки з культурним потенціалом суспільства і досягненнями цивілізації тієї чи іншої історичної епохи. Завдяки такому підходу, наголосила доповідачка, дослідницькою увагою були охоплені видавці, книготорговці, бібліотекарі, бібліографи, художники книги, а також письменники, громадські діячі, які своєю практичною роботою або творчою діяльністю привнесли ті чи інші інновації в окреслені галузі суспільного життя.

Була розроблена і відображена в БД структура біографічних статей. У ній виокремлювалися такі елементи: ПІБ, роки життя, місце народження, соціальний статус, службова і наукова діяльність, діяльність у тій чи іншій сфері книжкової справи чи книжкової культури. Стаття також має містити обов'язково бібліографічні списки, що відображають праці діячів книжкової культури і літературу

про них, а також відповідні архівні матеріали. Хронологічно дослідження охоплювало 1708–2008 рр. Було виділено умовні рубрики: російські книговидавці, російські бібліотечні діячі, російські бібліографи, російські бібліофіли, вчені, діячі книжкової культури XVIII ст. Матеріали розшукувалися і збиралися в найбільших бібліотеках і архівах РФ. При вивченні джерел вдалося істотно поповнити картотеку персоналій, а в науковий обіг ввести відомості про 15 вчених, бібліотекарів, бібліографів, суспільних діячів, які раніше не були відомі широкому колу спеціалістів. Результатом дослідження став пілотний проект, який містив майже 300 біографічних статей. М. О. Єрмолаєва відзначила, що для продовження цієї копійної роботи необхідне подальше розроблення теоретико-методологічних основ створення системи критеріїв моделі, яка дасть змогу досягти максимальної об'єктивності при виборі осіб для включення їх до БД.

Директор Центральної наукової бібліотеки ім. Якуба Коласа НАН Білорусі, канд. іст. наук **Н. Ю. Берьозкіна** у доповіді «Зарубіжні інформаційні ресурси для науки Білорусі: з досвіду ЦНБ НАН Білорусі», підготовленій спільно зі своїми колегами, зав. відділів ЦНБ ім. Якуба Коласа НАН Білорусі **О. М. Сікорською**, **Г. С. Хреновою**, ознайомила учасників пленарного засідання з результатами використання зарубіжних науково-інформаційних ресурсів у ЦНБ НАН Білорусі. Вона підкреслила, що в бібліотеці велика увага приділяється якісному доступу як до віддалених наукових інформаційних ресурсів, так і тих, що зберігаються у фондах. Створення електронного каталогу на платформі EBSCO-host дало змогу зібрати до купи усі інформаційні ресурси бібліотеки, доступні її користувачам у режимі онлайн. А це понад 100 тис. назв журналів, приблизно 40 тис. книг, понад 2 млн дисертацій та ін. Однак, вважати головним критерієм якості обслуговування кількісні показники є неправомірним, оскільки це може призвести до накопичення великої кількості непотрібної користувачеві інформації і, відповідно, ускладнення доступу до актуальної і запитуваної інформації. З 2006 р. бібліотека має повний доступ до колекції Elsevier, і займає 2-ге місце із 120 організацій СНД за інтенсивністю використання даного ресурсу. Так, за минулий рік користувачами бібліотеки було завантажено понад 97 тис. повних текстів статей.

Одним з ефективних способів оцінки інформативності журналів є метод експертних оцінок, який полягає в залученні висококваліфікованих вчених предметних областей до оцінки і відбору видань. Велике значення при прийнятті рішення про придбання зарубіжних видань у фонд наукової бібліотеки мають наукові дослідження, що ґрунтуються на анкетуванні вчених-спеціалістів, які виступають у ролі експертів і висловлюють свою думку з приводу інформаційної цінності іноземних журналів. Цього року прийнято рішення про створення при Президії НАН Білорусі інформаційно-бібліотечної ради, котра займатиметься оцінкою значущості і придбання наукових інформаційних ресурсів, у т. ч. і у віддаленому доступі, впровадженням нових інформаційних технологій, створенням баз даних, електронних бібліотек тощо. В світі існує велика кількість критеріїв і методик визначення значущості, цінності і вагомості наукових журналів. Зокрема, бібліотека надає своїм користувачам доступ до 87 зі 100 журналів, які мають найвищий імпаکت-фактор (критерій цитування, що визначається Journal Citation Report). За іншим критерієм (Scopus спільно з Центром науково-технологічних досліджень) – це 70 зі 100 журналів.

Аналіз рейтингу 100 провідних російських журналів імпакт-фактор російського індексу наукового цитування – 78 %. Таким чином, ЦНБ НАН Білорусі забезпечує доступ своїм користувачам до ядра найцитованіших наукових журналів. Разом з тим, зауважила Берьозкіна, з огляду на жорстке обмеження фінансових ресурсів, потрібно із сумом констатувати, що одним із головних джерел формування фондів зарубіжними виданнями є міжнародний документообмін, на який припадає 50–60 % усіх іноземних надходжень. Поряд з традиційним обміном літератури, переконана доповідачка, в роботу академічних бібліотек необхідно впроваджувати і обмін документами на електронних носіях. Так, у червні нинішнього року видавничий дім «Беларуська наука», де виходять основні академічні журнали, уклав угоду про співробітництво з ЦНБ НАН Білорусі, яка передбачає створення в бібліотеці електронного архіву періодичних видань, засновником яких є Національна академія, підготовку довідково-пошукового апарату до нього, а також забезпечення доступу до електронного архіву різних категорій користувачів.

Виступ завідувачі відділу Російської державної бібліотеки, канд. пед. наук **М. Ю. Нещерет** був присвячений новим підходам до обліку результатів довідково-бібліографічного обслуговування (ДБО) в РДБ. Ведення обліку у повному обсязі, наголосила доповідачка, дає змогу не лише визначити інформаційні потреби різних категорій користувачів, але й виявляти і усувати недоліки в організації ДБО, визначати тенденції розвитку ДБО бібліотеки. Одиницями обліку ДБО є довідка, консультація, відповідь, відмова. Довідка як основний результат роботи ДБО складається з різних професійно-діяльнісних, технологічних процесів, котрі вимагають свого чіткого розмежування: приймання запиту, виконання запиту, підготовка відповіді та видача відповіді користувачу. Дослідниця схильна поділяти довідки на тематичні, адресні, уточнюючі та фактографічні. Саме їх і слід відносити до бібліографічних, а не до самостійних, оскільки читає, окрім відповіді на свій запит, отримує також бібліографічне посилання на джерело, звідки була отримана інформація. М. Ю. Нещерет зауважує, що дані довідки є доволі гнучкими з точки зору трансформації, перетікання однієї в іншу, об'єднання (комплексна довідка). РДБ також виконує орієнтуючі довідки, які інформують читачів про структуру і функції бібліотеки, розклад її роботи, послуги, які вона надає, тощо. Причиною, що спонукає включити даний вид довідки у систему ДБО, є організація віртуальної довідкової служби РДБ, яка взяла на себе частину функцій з інформування та орієнтування віддалених користувачів бібліотеки. РДБ також надає бібліографічні консультації, які доповнюють або замінюють бібліографічні довідки. Складовими елементами результату ДБО є відмова (виникає на етапі запиту, коли той з певних причин – нечіткість формулювання теми запиту, недостатність відомостей про документ, який необхідно розшукати, запит, котрий не забезпечений відповідним довідково-бібліографічним апаратом тощо) – не може бути виконаний, а також негативна відповідь (запит був прийнятий, здійснений пошук, але релевантної запиту інформації не знайдено).

Окремим напрямом обліку вважається перенаправлення чи переадресування. Це запити краєзнавчого, вузькогалузевого чи непрофільного характеру, що не враховуються як виконані довідки. В РДБ ще у 1965 р. відмовилися від розмежування довідок на усні і письмові, оскільки це не повною мірою відображає обсяг і технологію виконання запиту. Хоча

довідки розділяють на внутрішні, які виконуються при безпосередньому контакті з читачами, та зовнішні, які надходять від віддалених користувачів різними каналами зв'язку. В загальному масиві бібліографічних довідок фахівці бібліотеки виокремлюють автоматизовані (електронні) довідки, які виконуються на основі електронних інформаційних ресурсів із застосуванням комп'ютерної техніки. Обліковуючи виконання віртуальної довідки, останню вважають письмовою довідкою, якщо відповідь на запит не надавалася користувачеві в режимі чату. Однією з визначальних тенденцій розвитку ДБО, наголосила на завершення доповідачка, є посилення ролі кооперації і координації підрозділів бібліотеки. У практиці роботи РДБ дедалі популярнішим стає комплексне обслуговування, яке охоплює пошук, надання документів, їх копіювання чи сканування і передавання лініями зв'язку. Облік за таких умов дає змогу здійснювати контроль і вносити необхідні корективи, удосконалюючи обслуговування користувачів бібліотеки загалом.

Заступник директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, член-кореспондент НАН України **А. А. Крючин** у доповіді «Аналіз тенденцій розвитку систем зберігання даних електронних бібліотек», підготовленої у співавторстві з директором Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, член-кореспондентом НАН України **В. В. Петровим**, вченим секретарем Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, канд. техн. наук **С. М. Шанойлом**, ст. наук. співробітником Інституту проблем реєстрації НАН України, канд. техн. наук **І. В. Горбовим**, проаналізував основні тенденції розвитку систем зберігання даних електронних цифрових бібліотек. Він відзначив, що за останні 50 років зусиллями технологів і програмістів були створені високоефективні системи зберігання інформації. Але всі вони були орієнтовані на виконання одного-єдиного завдання: зробити так, щоб пристрої пам'яті були великого обсягу і доступ до них був швидкісним, за мінімально можливий час. Найуспішніші з них створювалися на жорстких магнітних дисках. Однак за весь цей час, наголосив доповідач, так і не було вирішено питання надійного зберігання інформації, розміщеної на дисках. Наприклад, за даними спеціалістів Google, ймовірність виходу з ладу роботи рейд-масивів упродовж 5 років становить 50 %. Тому створюються складні системи діагностування, резервного копіювання для того, щоб запобігти можливим втратам інформації. Фахівці постійно ведуть пошук нових інженерних рішень. Деякі з них стверджують, що зовсім скоро жорстким дискам прийде кінець, а їх місце посяде твердотільна пам'ять. Остання, зауважив вчений, хоча і є багатообіцяючою, проте на її адресу можна висловити низку принципових зауважень: порівняно невелика кількість циклів перезаписування, «тендітна» технологія «22 нанометри» виробництва елементів зберігання інформації тощо. Звісно, має значення і місце використання (цільове призначення) таких пристроїв. Також є розробки, які ґрунтуються на принципі «зберігання стану» – зони розміром у десятки нанометрів, які мають різну електричну провідність. Проте вони мають обмежений обсяг зберігання – максимум 10 гігабайт. Крім того, загрозою збереженості інформації у даному разі є неконтрольовані зміни в електричній провідності, які можуть досягати 5 порядків.

Доповідач звернув увагу присутніх на те, що в НБУВ вже використовуються професійні компактні диски для запису і довготривалого зберігання оцифрованої інформації. Вони хоча і значно дорожчі, проте мають набагато більшу ємкість порівняно зі звичайними побутовими дисками. Для їх виготовлення використовуються високостабільні матеріали, зокрема, скло. Також з'явилися так звані м-диски, виготовлені з високостабільних неорганічних матеріалів, на яких сфокусованими променями лазера випалюються мікроотвори, які можна порівняти з наскальними малюнками багатотисячолітньої давнини, що збереглися до сьогодні. Як свідчить практика, зберігати інформацію можна і на нікелевих матрицях. Ці штампи для тиражування зберігаються 200–300 років. Однак, найбільш перспективним є зберігання дисків-оригіналів, на які записується інформація, з додатковою їх обробкою високостабільними матеріалами: склом, кварцом, сапфіром. На дану технологію інститути НАН України отримали необхідні патенти. Підтвердженням перспективності даного напрямку є те, що останнім часом європейські та американські інституції активізували розроблення стандартів саме на виготовлення дисків на високостабільній основі і відповідні записуючі пристрої. А. А. Крючин повідомив, що в Інституті вже здійснено технічну підготовку до проведення випробувань із запису інформації у форматі блакитних дисків із діаметром променя лазера приблизно 50 нанометрів. Це удесятеро тонше від стандартного.

Після пленарного засідання робота конференції продовжилася у секціях: «Ресурси бібліотек, їх роль в організації знань та системному наповненні вітчизняного інформаційного простору»; «Наукові бібліотеки та перспективні Інтернет-технології»; «Бібліотеки як суспільні центри управління сучасними інформаційними потоками»; «Біографіка у сучасному інформаційному просторі»; «Цифрові ресурси рукописної та книжкової спадщини в бібліотечно-інформаційному просторі».

Особливий інтерес в учасників конференції викликали семінар «Корпоративна взаємодія бібліотек у мережевому середовищі» та круглий стіл «Збереження бібліотечних фондів у процесі формування електронних бібліотечних ресурсів».

У рамках конференції також відбулося спільне засідання Асоціації бібліотек України, Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук. У засіданні взяли участь керівники і фахівці провідних бібліотек України – членів АБУ, зарубіжні гості.

Під час конференції відбувалася демонстрація інформаційних ресурсів. Учасники конференції мали змогу ознайомитися з книжково-інформаційними виставками: «Електронні ресурси: проблема авторського права», «Захист та безпека інформації», «Інформаційно-бібліотечні ради на службі науки», «Видання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Іміджологія і публік рілейшенз», «Прикладна лінгвістика і комп'ютерні технології-2011» та ін.

О. Ісаєнко,
наук. співробітник НБУВ,
канд. іст. наук